

Jyväskylä 02.12.2005

Kutsu Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa –hankkeen kehittämistoimikuntaan

Jyväskylän yliopisto ja Diakonia-ammattikorkeakoulu kutsuvat teidät mukaan Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa –hankkeeseen (ESOK) poistamaan yhdenvertaisen opiskelun ja osallistumisen esteitä. Opetusministeriö on myöntänyt Jyväskylän yliopistolle määrärahan valtakunnallisen hankkeen suunnitteluun ja koordinointiin 2005-2006. Hankkeen toiminta 2007-2009 kaudelle täsmentyy kevään 2006 aikana. Opetusministeriö on sopinut Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa vastaavasta koordinaatiotehtävästä ammattikorkeakoulujen osalta ESOK-hankkeessa.

ESOK-hanke toteuttaa opetusministeriön Esteetön opiskelu yliopistoissa –selvityksen (2005) toimenpidesuosituksia korkeakoulujen esteettömyyden edistämiseksi. Selvitys tehtiin yliopistoille, mutta sen suosituksia sovelletaan myös ammattikorkeakoulujen kehittämiseksi. Selvityksessä ilmeni, että yliopistot olivat edenneet esteiden poistamisessa eri tavoin. Eniten oli kiinnitetty huomiota tilakysymyksiin ja lähinnä liikkumisen esteisiin. Esteettömyystyötä tarvitaan kuitenkin myös suunnittelussa, opintoasioissa, henkilöstökoulutuksessa ja viestinnässä.

Opetusministeriön selvityksessä todetaan esteettömyyden koskettavan kaikkia opiskelijoita ja koko henkilökuntaa. Erityisen tärkeäksi esteettömyyden toteutuminen katsotaan korkeakouluuyhteisön jäsenille, joilla on jokin vamma, jotka ikääntyvät tai jotka kuuluvat kulttuurisiin tai kielellisiin vähemmistöihin. Eri sidos- ja käyttäjäryhmien asiantuntemusta ei kuitenkaan ole osattu riittävästi hyödyntää esteiden kartoituksessa ja kehittämissuunnitelmien tekemisessä. Toimenpidesuosituksissa esitetäänkin esteettömyyden kehittämistoimikunnan perustamista kehittämistyön tueksi ja vuoropuhelun turvaamiseksi. Esteettömyyden kehittämistoimikunnan sopiva toimikausi voisi olla 3-5 vuotta.

Toivomme, että osallistuminen esteettömyyden kehittämistoimikuntaan kiinnostaa teitä ja voitte nimetä edustajanne 31.12.2005 mennessä suunnittelija Hannu Puupposelle, <hannu.puupponen@adm.jyu.fi>, puhelin (014) 260 3734. Hän antaa myös toivomanne lisätiedot hankkeesta. Kehittämistoimikunnan järjestäytymiskokous on STAKES:issa tiistaina 31.01.2006 kello 13-15 salissa MonitoimiA, toivotamme edustajanne silloin tervetulleeksi mukaan!

Ystävällisin terveisin

Matti Leino
vararehtori
Jyväskylän yliopisto

Jorma Niemelä
rehtori
Diakonia-ammattikorkeakoulu

Liitteet: ESOK-hankkeen tiivistelmä ja prosessikaavio
Esteetön opiskelu yliopistoissa –selvityksen toimenpidesuositukset. Opetusministeriö 2005:6.

ESOK-hankkeen tiivistelmä ja prosessikaavio (1/2)

Hankkeen tilanne joulukuun alussa 2005

Hankkeeseen kutsuttiin 17.10.2005 mukaan 49 korkeakoulua, joista joulukuun alkuun mennessä noin puolet on vastannut kutsuun. Vastanneiden joukosta on valittu 10 pilottikorkeakoulua valmistelevaan hankesuunnitelmaa vuosille 2007 - 2009 opetusministeriön kevään 2006 tuloneuvotteluihin. Pilottikorkeakouluja ovat:

- Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola
- Helsingin yliopisto
- Joensuun yliopisto
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Kuopion yliopisto
- Lapin yliopisto
- Savonia-ammattikorkeakoulu
- Taideteollinen korkeakoulu
- Teknillinen korkeakoulu
- Turun yliopisto

Koordinointivastuun hankkeessa jakavat Jyväskylän yliopisto (JY) ja Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak). Kevätkaudella 2006 hankkeen ohjelmassa ovat esteettömyyden kehittämistoimikunnan työn käynnistämisen ohella mm. 2007-2009 toiminnan suunnittelu pilottikorkeakoulujen kanssa, esteettömyyden edistämisen kokemusten ja hyvien käytäntöjen kokoaminen ESOK-portaaliin <<http://esok.jyu.fi>> ja koulutusseminaarit kaikkien korkeakoulujen henkilöstölle.

Hankkeen tausta

Hankkeen keskeinen tavoite on korkea-asteen opetuksen ja opiskelun fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen esteettömyyden kehittäminen siten, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta opiskella yhdenvertaisesti muiden kanssa. Opetusministeriön selvityksen (2005) mukaan korkeakouluille tulee tarjota tämän kehittämistyön tueksi tietoa, malleja ja apuvälineitä sekä tulee perustaa opetusministeriön, korkeakoulujen ja sidosryhmien yhteinen esteettömyyden kehittämistoimikunta.

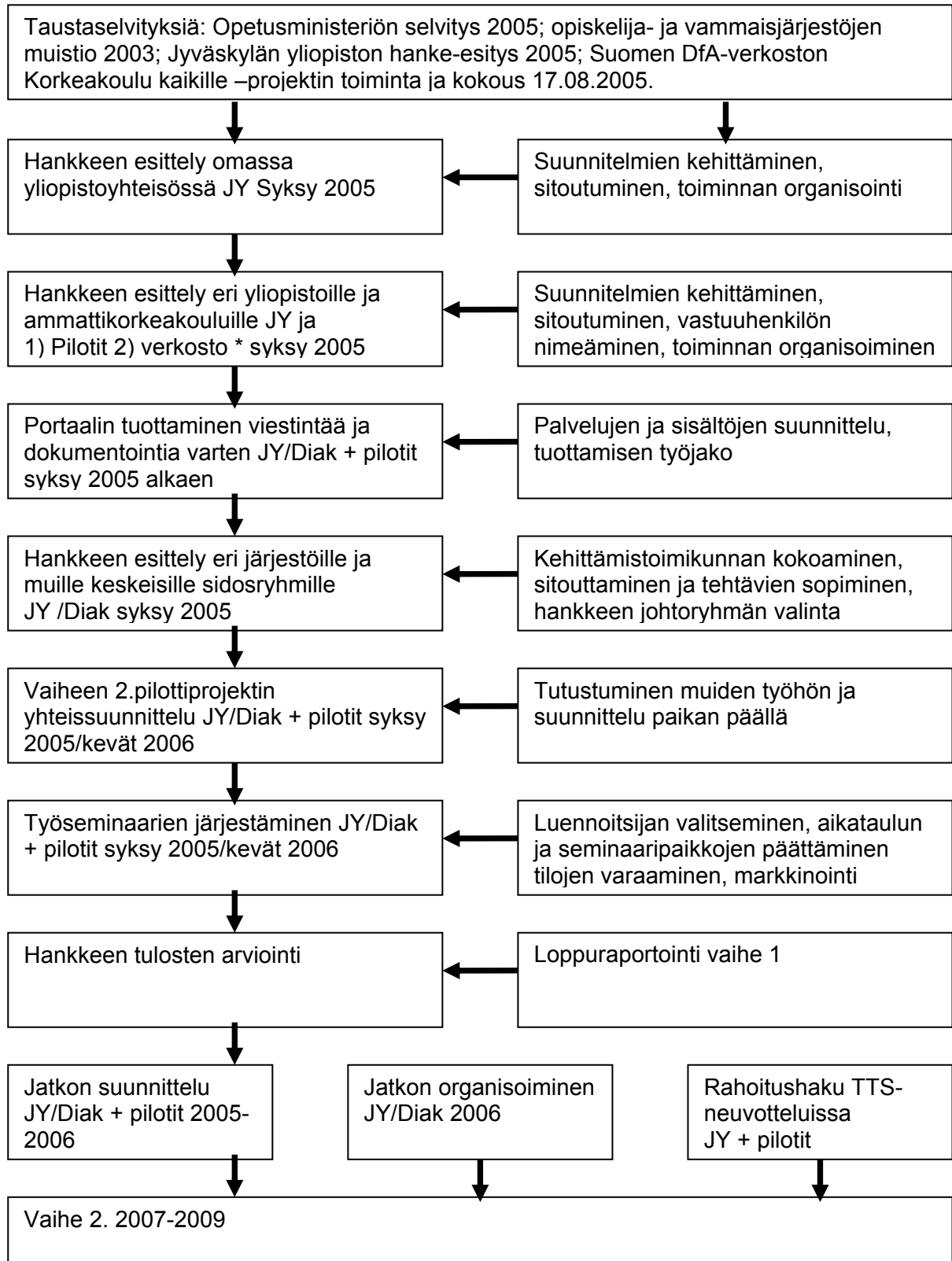
ESOK-hanke kokoaa korkea-asteen oppilaitokset yhteistyöhön, jossa vaihdetaan kokemuksia, hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja esteettömyyden edistämiseksi. Opetusministeriön selvityksen mukaan oppilaitokset ovat edenneet esteettömyyteen liittyvässä työssään eri tavoin ja kattavaa toimintaa on vähän. Tavoitteena onkin saada esteettömyystyössä aktiivisesti toimineita oppilaitoksia esittelemään kokemuksiaan tueksi korkeakoulujen kehittämistyölle yleisesti.

Selvityksessä yhtenä esteettömyyden edistämisen avaintekijänä pidettiin henkilöstökoulutusta. Hanke järjestää työseminaarien sarjan, jossa kouluttajana toimii yhdenvertaisuustavoitteissaan suomalaista korkeakoulujärjestelmää pidemmälle edenneiden koulutusratkaisujen asiantuntija.

Hankkeen toiminnan lähtökohtia ovat opetusministeriön selvitys Esteetön opiskelu yliopistoissa (2005), yhdenvertaisuuslaki (2004), opiskelija- ja vammaisjärjestöjen muistio Esteetön opiskelu kuuluu kaikille (2003) sekä STAKESin koordinoiman Suomen Design for All –verkoston Korkeakoulu kaikille –projektin toiminta.

Esok-hankkeen tiivistelmä ja prosessikaavio (2/2)

Esok-hankkeen prosessikaavio

* Pilotit ovat korkeakouluja, joilla opetusministeriön selvityksen tai muun tietolähteen perusteella oletetaan olevan kokemuksia ja toimintamalleja, joista voi olla yleisemminkin hyötyä esteettömyyden kehittämiseksi eri korkeakouluissa. Verkosto tarkoittaa kaikkia korkeakouluja.

Suora lainaus Opetusministeriön julkaisusta 2005:6.
Laaksonen, E. 2005. Esteetön opiskelu yliopistoissa.
<<http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/opm06/opm06.pdf>>

4 Toimenpide- suosituksia

Selvityksen perusteella suositellaan seuraavia toimenpiteitä esteettömyyden ja tasavertaisuuden edistämiseksi yliopistoissa. Toimenpidesuosituksien kattamat osa-alueet ovat suunnittelutoiminta, henkilöstökoulutus, opintoasiat, tila-asiat ja viestintä. Toimenpidesuosituksia koskevat yliopistojen lisäksi muun muassa opetusministeriötä ja muita sidosryhmiä kuten opiskelijajärjestöjä ja vammaisjärjestöjä.

Yliopistojen suunnittelutoiminta

Yliopistojen suunnittelutoiminnassa on tärkeää, että esteettömyyden näkökulma vahvistetaan nykyistä selkeämmäksi osaksi yliopistojen strategista toimintaa. Tämä edellyttää, että yliopistot laativat kattavat esteettömyyskartoitukset ja -suun-

nitelmat, joiden tulisi sisältää ainakin kaikki edellä mainitut toiminnan osa-alueet. Kartoitusten ja suunnitelmien laatimisessa on perusteltua hyödyntää yliopistoissa jo toteutetuista tai käynnissä olevista hankkeista saatuja kokemuksia. Kartoitukset on tarpeen tehdä yhdessä yliopistoyhteisön jäsenten ja asiantuntijatahojen kanssa, ja niiden tulosten tulee olla kaikkien opiskelijoiden ja henkilökunnan käytettävissä.

Kartoitusten pohjalta laaditaan esteettömyyden parantamiseen tähtäävä toimenpidesuunnitelma, jonka toimeenpanoa seurataan johdonmukaisesti. Suunnitelma voi olla joko erillinen kokonaisuus tai se voidaan sisällyttää yliopiston muihin strategisiin suunnitelmiin, sen mukaan, mikä on kunkin yliopiston kannalta toimivinta. Esteettömyys olisi syytä sisällyttää myös tasa-arvosuunnitelmiin, jotka nyt koskevat pääsääntöisesti

vain sukupuolten tasa-arvoa. Sekä kartoitusten että suunnitelmien laatimisessa yliopistojen tulisi konsultoida myös ulkopuolisia asiantuntijoita, kuten vammaisjärjestöjä. Kaikissa yliopistoissa nimetään vastuuvirkamies, joka koordinoi esteettömyyttä koskevia asioita yliopistossa. Tällä edistetään esteettömyyden huomioon ottamista ja tiedostamista jatkuvasti koko yliopiston toiminnassa.

Esteettömyyteen liittyvien kysymysten tulee olla esillä myös opetusministeriön ja yliopistojen tulosohjausprosessissa ja strategisessa suunnittelussa riittävän kattavalla tavalla. Esteettömän opiskelun kehittämistyön tueksi ja vuoropuhelun turvaamiseksi olisi tarpeellista perustaa kehittämistoimikunta, johon kuuluisivat esimerkiksi opetusministeriön, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen edustajat, opiskelijajärjestöt (SYL ja SAMOK), käyttäjäryhmät (mm. vammaisjärjestöt) sekä Design for All -verkosto. Lisäksi olisi määriteltävä, mitä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslaissa (20.1.2004/21) mainituilla 'kohtuullisilla toimilla', joihin koulutuksen järjestäjä veloitetaan ryhtymään vammaisen henkilön koulutukseen pääsemiseksi ja koulutuksessa selviämiseksi.

Kartoitusten ja suunnitelmien tekemistä varten muun muassa vammaisjärjestöt voivat tarjota yliopistoille työvälaineitä ja koota esteettömyyden edistämistä koskevia tietoja yliopistojen saataville. Kartoituksia ja -suunnitelmia varten toteutetaan joissakin yliopistoissa pilottihanke, jonka tulokset tarjoavat esteettömyyskartoituksen toimintamallin kaikille yliopistoille.

Esteettömyyden kehittämiseksi on

tärkeää turvata yliopistojen tarvitsemat resurssit. Jotta esteettömät ympäristöt, joustavat valintakoe- ja opetusjärjestelyt, riittävät tukipalvelut ja henkilöstön koulutus voidaan turvata, tulisi niihin kohdentaa resursseja. Varsinkin alkuvaiheessa tarvitaan uusien työntekijöiden lisäksi rahoitusta hankkeille, joilla esteettömyyden periaatteet muutetaan osaksi yliopistojen johtamis-, opetus- ja tutkimuskäytäntöjä.

Henkilöstökoulutus

Henkilöstökoulutukseen on tarpeen sisällyttää koulutusta esteettömyysasioista. Lisäksi opetushenkilökunnan osaamisen turvaamiseksi esteettömyysasioita on tarpeen sisällyttää myös yliopisto-opettajien pedagogiseen täydennyskoulutukseen. Myös muu henkilöstö tarvitsee koulutusta esteettömyyden huomioon ottamiseksi yliopistojen toiminnassa. Opiskelijajärjestöjen ja ylioppilaskuntien tulee omalta osaltaan huolehtia esteettömyyteen liittyvästä koulutuksesta ja informaatiosta.

Opintoasiat

Opintoasioiden näkökulmasta on keskeistä, että opiskelu- ja opetusjärjestelyt on toteutettu siten, että myös erilaiset vammaisryhmät ja erilaiset oppijat saavat tarvitsemansa opiskelua koskevan tuen. Riittävän tuen saamiseksi yliopistoissa tulee olla vammaisten opiskelijoiden opintoasioista vastaava henkilö. Opintojen ohjauksessa henkilökohtaisten opin-

tosuunnitelmien (HOPS) käyttöönotto on tärkeää myös esteettömyyden kehittämisen kannalta. Opintosuunnitelmiin voidaan sisällyttää myös opiskelijan tarvitsemat tukipalvelut, jolloin niitä voidaan hyödyntää esteiden ennakoinnissa ja suunnittelutoiminnassa.

Opetustilanteiden esteettömyyden edistämistä voidaan tukea myös opetushenkilökunnalle laadittavalla ohjeistuksella, johon on koottu luennoilla ja muussa opetuksessa huomioon otettavia asioita esteettömyyden turvaamiseksi. Opiskelijavalintojen osalta tulee varmistaa, että yliopistojen kaikissa tiedekunnissa on yhtenäinen ohjeistus vammaisia opiskelijoita ja erilaisia oppijoita koskien.

Tila-asiat

Tila-asiat ovat keskeisessä roolissa esteettömyyden toteuttamisessa yliopistoissa. Esteettömyyden huomioon ottaminen kaikessa toiminnassa edellyttää esteettömyyskartoitusten ja -suunnitelmien laatimista ja tilojen systemaattista kehittämistä ja rakentamista niiden pohjalta. Esteettömyyden näkökulman tulee olla aina esillä osana rakennussuunnittelua ja toteutusta, ja rakennussuunnittelua varten tulee olla esteettömyystavoitteisto. Huomiota on kiinnitettävä kulkuväylien lisäksi myös muihin asioihin kuten opetuksen apuvälineisiin (esim. induktiosilmukat), akustiikkaan, valaistukseen, väreihin ja kontrasteihin sekä pintojen materiaaleihin.

Viestintä

Viestinnässä esteettömyyden näkökulma on yliopistoissa vielä varsin puutteellisesti otettu huomioon eikä sitä vielä luontevasti kytketä osaksi yliopistojen viestintätoimintaa. Yliopistojen tulee varmistaa viestinnässään, että tieto on saatavissa saavutettavassa muodossa eri kanavien kautta. Tiedon saavutettavuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota verkkopalvelujen ja painetun viestinnän osalta. Esteettömyyden toteuttamisesta viestinnän eri muodoissa tulisi laatia kattava ohjeistus. Kehittämisen pitkäjänteisyyden turvaamiseksi esteettömyyden näkökulma tulisi sisällyttää myös yliopistojen viestintästrategioihin.

Taulukko 2. Toimenpidesuosituksset esteettömyyden edistämiseksi yliopistoissa.

Suunnittelu
<ul style="list-style-type: none">- esteettömyyskartoitus- toimenpidesuunnitelma- esteettömyyden sisällyttäminen strategioihin- yhteistyön laajentaminen- työvälineet ja mallit yliopistoille- kehittämistoimikunta
Henkilöstökoulutus
<ul style="list-style-type: none">- esteettömyys osaksi henkilöstökoulutusta ja opettajien pedagogista täydennyskoulutusta- koulutus opetushenkilöstön lisäksi muulle henkilöstölle, yo-kunnille, opiskelijajärjestöille
Opintoasiat
<ul style="list-style-type: none">- vastuuvirkamiehen nimeäminen- yhtenäinen ohjeistus opiskelijavalinnoista- ohjeistus opetustilanteita varten- opintojen ohjaus, HOPS
Viestintä
<ul style="list-style-type: none">- sama tieto monikanavaisesti- verkkopalvelujen ja painetun viestinnän saavutettavuus- ohjeistus